

معدنکاری مسئولانه (ابزار فنلاندی برای پیشگیری از مناقشات و میانجیگری در توسعه بخش معدن) (بخش چهارم)

■ مترجم: آیدین زینالزاده؛ کارشناس دفتر امور اکتشاف، مدرس سازمان نظام مهندسی معدن ایران*

◀ تحلیل مترجم:

دانش، مهارت، اشتغال، رشد اقتصادی، فقر، محرومیت، منابع طبیعی، پایدار، آسیب، اقتصاد سبز، فراگیر، امنیت، چالش، حاکمیت، توزیع برابر، شفافیت، فساد، کسب و کار، مشوق، اعتماد، توسعه‌ی بلندمدت، داوطلبانه، منافع مشترک و... که نقشه‌راه را تشکیل می‌دهند و حاکمیت، فعالان معدنی و جوامع تحت تاثیر معدنکاری با مشارکت یکدیگر و وصل کردن این کدها بر روی نقشه‌راه، مسیر صحیح توسعه‌ی اقتصادی با رونق فعالیت‌های معدنی را ترسیم می‌کنند. به نظر می‌رسد در مسیر دوم دیگر مشکلاتی مثل عدم هماهنگی دستگاه‌های اجرایی دولتی و عدم اطلاع سیستم قضایی کشور از قوانین و مقررات معدنی نیز وجود ندارد. بنابراین در مسیر دوم به جای رویارویی با «معارضین محلی» با راهکاری پایدار مواجه می‌شویم تحت عنوان «معدنکاری مسئولانه!» در معدنکاری مسئولانه اعتقاد بر این است که درگیری‌های محلی باعث اعمال هزینه‌های مستقیم و غیر مستقیم مخرب بر سرمایه‌ی معدنکار، سرمایه‌های اجتماعی، نظام حقوقی، حاکمیت قانون معادن و... می‌شود. مشخص است که نگاه این پژوهش به ممانعت‌های محلی در یک معدن، نگاه ملی و حتی بین‌المللی است. یکی از نکات جالب توجه، استفاده از تجربیات صنعت نفت در درگیری‌های محلی است. حوزه‌ای که نه جامعه مدنی و نه مدعیان پیشگیری از تخریب محیط‌زیست در کشور ما جرات ورود به آن را ندارند. جالب است و خواهید خواند عدم تخصیص سهم درآمدهای مالیاتی و حاکمیت از معادن به مناطق تحت تاثیر معدنکاری به دلیل وجود

معارضین محلی! چنین می‌پندارم که هیچ نیازی به توصیف، تعریف و تشریح این عبارت نیست. جالب اینجاست که این موضوع بین‌المللی است و مسایل مربوطه در یک منطقه، استان و کشور خاص برای سایر کشورهای البته پیشرو در حوزه‌ی معادن و صنایع معدنی بسیار مهم است. به طوری که پیشگفتار متن پیش رو توسط یکی از معاونین وزارت امور خارجه فنلاند و با اشاره به مسایل جهانی معارضین محلی نوشته شده چرا که یک مطالعه‌ی بین‌المللی میان رشته‌ای است. در سراسر این متن به واژه‌هایی برخورد می‌کنیم که به دقت ترجمه شده‌اند زیرا به وفور توسط دولت‌مردان و مسئولین و تصمیم‌گیرندگان و به طور کلی صاحبان کرسی و قدرت در کشور عزیزمان استفاده می‌شوند اما در ژرفای موضوع و در عمل، دو مسیر متفاوت وجود دارد. این که ما در کشورمان وقتی به معارضین محلی برخورد می‌کنیم، احتمالاً به دلیل رنج‌های سرمایه‌گذاری از ابتدای فعالیت معدنی تا پایان عمر معدن، خواسته و ناخواسته تقابلی می‌بینیم که انتظار داریم طبق مفاد قانون معادن برخورد‌های قانونی با «معارضینی» که در محل «زندگی» می‌کنند، بشود و معارضین هم بیش از نگرانی‌های اجتماعی، زیست‌محیطی و عمومی، تمایل به اخذ خسارت‌های نانوشته دارند. این مسیری است که معمولاً در کشور ما پیموده می‌شود. اما در مسیر دوم که من اسم آن را مسیر منطقی بین‌المللی می‌گذارم، کدهای منطقی بسیار زیادی وجود دارد: رفاه، بهبود معیشت،

* مجری کارشناس شبکه پنج سیما (برنامه آژنگ)

مصونیت‌های ویژه و در نتیجه ایجاد فضای مناسب برای اختلاس، رانت و فساد مالی در سطوح بالا عمده‌ی دلیل ایجاد خشم و کینه‌ی افراد محلی از سرمایه‌گذاران معدنی و معدنکاران است! طبیعی است که وقتی بومیان مناطق تحت تاثیر معدنکاری اثری از پرداخت انواع و اقسام مالیات‌های پرداخت شده توسط معدنکار را نمی‌بینند اصل موضوع را زیر سوال ببرند و واژه‌ی «معدنکاری» را به «بردند و خوردند و غارت کردند» تعبیر و تفسیر کنند.

بعد از پخش قسمت سوم مجموعه مستند آژنگ از شبکه پنج سیما و حمله‌ی معارضان محلی از طریق شبکه‌های اجتماعی و همچنین اعتراضات غیر منطقی از طریق صدا و سیما به بنده شد (که با پشتیبانی طومار امضاء شده‌ی کشوری و اعضاء محترم سازمان نظام مهندسی معدن استان آذربایجان شرقی و وزارت صنعت، معدن و تجارت رفع شد و در سازمان صدا و سیما تبدیل به نقطه قوت و درک میزان اثرگذاری این برنامه بر روی مخاطب داشت)، تصمیم گرفتم مطالعات جهانی نحوه‌ی برخورد با معارضان محلی و حتی برنامه‌ریزی‌های اصولی برای پیشگیری از ایجاد مناقشات، منازعات و درگیری‌های محلی را مورد مطالعه و بررسی قرار دهم. موضوعی که به دلیل فاصله گرفتن متخصصین جامعه شناسی از حوزه‌ی معدن و همچنین دست و پنجه نرم کردن مکتشفین و معدنکاران عزیز کشورمان با سازمان‌های دولتی و غیر دولتی و مردم نهاد رسمی و غیررسمی مختلف علیه معدنکاری، به پاشنه آشیلی در حوزه‌ی معدن و صنایع معدنی کشور تبدیل شده و امیدوارم در سالی که اقتصاد مقاومتی، تولید و اشتغال نام گرفته، این مطلب و مطالبی که به شرط حیات در آینده تقدیم حضور خواهم کرد به عنوان راهکاری پایدار، راهگشای سرمایه‌گذاران معدنی باشد.

در پایان استدعا می‌کنم این مطلب را با تمام سرمایه‌گذاران و فعالان حوزه‌ی زمین‌شناسی، معدن و صنایع معدنی که می‌شناسید به اشتراک بگذارید.

◀ میانجیگری منازعات

تحلیل وضعیت، شناسایی ذی‌نفعان و ارزیابی یکپارچه‌ی اثرات، همگی عناصر ضروری در استراتژی پیشگیری از وقوع درگیری در معدنکاری هستند. با این حال هنگامی که درگیری به وجود می‌آید استفاده از ابزار مناسب میانجیگری منازعات، اقدامی مناسب خواهد بود. مرحله‌ی شناسایی و تحلیل ذی‌نفعان به طور قابل توجهی به ابزار میانجیگری منازعات کمک می‌کند که البته به نوبه‌ی خود منجر به حل و فصل مسایل در طرح ارزیابی و مدیریت می‌شود. تهیه‌ی نقشه، به ویژه تهیه‌ی نقشه‌ی مشارکتی، به پیگیری درگیری‌ها و حل و فصل آن‌ها در زمان وقوع کمک می‌کند. در تمام موارد تعامل اولیه و موثر با ذی‌نفعان، کلید پیشگیری از درگیری و یا به حداقل رساندن مناقشات است.

میانجیگری موفق منازعات، در ظریف‌ترین معنا، ممکن است شامل چیزی بیش از توافق باشد اما تجربیات پیشین نشان می‌دهند که باید تعریف گسترده‌تری از انصاف، بهره‌وری و ثبات در این توافق در نظر

گرفته شود و استانداردهای بیشتری که به واسطه‌ی آن‌ها بتوان قضاوت موفقیت‌آمیزتری داشت شناسایی کرد:

- یک توافق باید توسط احزاب و گروه‌های مختلف به آسانی قابل پذیرش باشد و از طرف جامعه منصفانه به نظر برسد.

- نتایج باید دستاوردهای مشترک را به حداکثر برسانند (به‌طوری‌که توسط یک قاضی بی‌طرف قضاوت شوند) و سوابق را مدنظر قرار دهند.

- یک توافق باید با حداقل هزینه و زمان حاصل شود.

- این فرآیند ممکن است به جای بهبود روابط میان احزاب و گروه‌ها منجر به ابراز مخالفت با آن شود.

جعبه ابزار، بخشی از مشاوره‌ی خود را درباره‌ی مدیریت مناقشات بر تجربیات میدانی و بخشی دیگر را بر ادبیات غنی پایه‌گذاری می‌نماید. در ادامه مطالبی درباره‌ی منابع مختلفی که ممکن است مرجع مفیدی برای انجام کسب‌وکار و در مناطق دارای پتانسیل درگیری باشند، ارائه خواهد شد.

◀ تسهیل‌گران و میانجی‌ها

سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل متحد (فائو)، تکنیک‌های مذاکره و میانجیگری برای مدیریت منابع طبیعی منتشر کرده که تفاوت بین تسهیل‌گر و میانجی را بیان می‌کند: یک تسهیل‌گر کسی است که فرآیند گروه را هدایت می‌کند و یک میانجی متخصص فرآیندهای مدیریت مناقشات است. از دید جعبه ابزار، یک تسهیل‌گر کسی است که فرآیند توسعه‌ی معدن را با هدف پیشگیری از درگیری هدایت می‌کند و ممکن است به عنوان فردی که نگران آغاز مناقشات است، مفید واقع شود.

ممکن است سمن‌های محلی و یا افرادی که بین تمام ذی‌نفعان اعتبار دارند، به عنوان پیشگام نقش موفق‌ی به عنوان تسهیل‌گر داشته باشند و بتوانند به طرفین برای حل و فصل اختلافاتشان کمک کنند. به طور معمول این گروه‌ها یا افراد، دیدگاه افراطی ندارند و به طور کلی از توسعه در منطقه‌ی خود حمایت می‌کنند. زمانی که چنین گروه‌ها یا افرادی وجود داشته باشند، می‌توان آن‌ها را به عنوان نقطه شروع هدایت فرآیند و مذاکرات انتخاب کرد.

سازمان‌های بین‌المللی که در منطقه فعال هستند و شرح وظیفه‌ی مرتبط دارند نیز ممکن است قادر به تسهیل این روند باشند. به عنوان مثال سازمان امنیت و همکاری در اروپا حکم تسهیل‌گر اقتصادی و امنیتی در توسعه‌ی معدنکاری را دارد. سازمان ملل متحد و سازمان‌های خاص و وابسته به آن نیز ممکن است بتوانند این نقش را ایفا کنند. بانک جهانی، برنامه‌ی محیط‌زیست سازمان ملل متحد و مجمع بازرگانی و توسعه‌ی سازمان ملل (آنکتاد) نیز به احتمال زیاد نامزد این امر هستند.

یک شخص ثالث بی‌طرف و یا خنثی نیز ممکن است بتواند تسهیل‌گر باشد. یک کشور یا یک گروه علاقمند که در یک منطقه یا در طرح توسعه یا پروژه‌ی معدنکاری حضور دارد ممکن است بتواند اعتبار و تخصص لازم برای فعال کردن ذی‌نفعان در راستای رسیدن به توافق را به ارمغان

بیاورد. مشاوران کسب و کار و یا نمایندگان سازمان‌های دولتی نیز می‌توانند به عنوان تسهیل‌گر خدمت کنند اما ممکن است مشاوران مغرضانه حرکت کنند و نقش کارکنان دولت به عنوان تنظیم‌کننده، حسب نقش دولتی بودنشان، محدود شود. با این حال ممکن است در موارد خاص ذی‌نفعان موافق چنین تسهیل‌گرانی باشند.

با توجه به راهنمایی‌های فائو، میانجی‌ها می‌توانند به خودی خود و یا با برنامه‌ریزی انتخاب شوند و انتخاب آن‌ها بسته به فرهنگ میانجیگری در منطقه دارد. در فرهنگ معامله‌ی غیرمستقیم (که در آن اجتناب از درگیری و حفظ ظاهر، ارزش‌های مهمی محسوب می‌شوند) انتخاب یک میانجی محلی احتمال موفقیت را به شدت افزایش می‌دهد. در این موارد، اعتماد مهم‌ترین عامل است و طرفین باید مطمئن باشند که میانجی برای یافتن راهکارهای حافظ منافع همه گروه‌ها بدون توجه به همکاری‌های احتمالی قبلی تلاش خواهد کرد و به این موضوع اعتماد داشته باشند. در فرهنگ برخورد مستقیم که در آن درگیری طبیعی است و تعامل چهره به چهره ارزش دارد، یک میانجی غریبه بهتر عمل خواهد کرد. بی‌طرفی و ویژگی کلیدی میانجی در همه‌ی این موارد است.

◀ ارزیابی محیط‌زیست و امنیت

این بخش از جعبه ابزار برای کاربران خاص آن در نظر گرفته شده است (سیاست‌گذاران، متخصصان امنیتی یا حرفه‌ای در وزارت امور خارجه و سازمان‌های بین‌المللی) و بر یک تفسیر تحلیلی نه فقط متمرکز بر توسعه‌ی معادن برای یک استان، کشور یا کل یک منطقه متمرکز دارد. تجربه‌های اخیر در قرقیزستان و سایر مناطق جهان نشان می‌دهد که پروژه‌های معدنی قادر به تولید آن دسته از تنش‌های محلی هستند که اثرات آن‌ها می‌تواند به کل یک کشور تعمیم داده شود.

حاکمیت ضعیف و تجربیات غیرمسئولانه‌ی اجتماعی و زیست‌محیطی و بهره‌برداری از منابع طبیعی، خصوصاً در حوزه‌ی معدن، اغلب منجر به تضعیف محیط‌زیست، ایجاد آلودگی هوا و به اشتراک‌گذاری نابرابر سود می‌شوند که همگی این‌ها می‌توانند به طور کلی یا جزئی به درگیری و بی‌ثباتی کمک کنند. مدیریت متعدد ضعیف منابع طبیعی می‌تواند منجر به عواقب مشابه شود.

در مقابل، شرایط متعادل محیط‌زیست و امنیت به طور کلی با حاکمیت خوب و مدیریت موثر منابع طبیعی همراه است. رویکرد به ارزیابی‌های محیط‌زیست و امنیت، مشابه ارزیابی اثرات یکپارچه‌ی این جعبه ابزار است اما به انبوه اطلاعات متکی است و در مقیاس بسیار بزرگ‌تر کار می‌کند. این ارزیابی‌ها بیش از این که تاکتیکی باشند، استراتژیک هستند و دیدگاهی متعادل از روندها، شرایط و مسایل در یک منطقه یا یک کشور اتخاذ می‌نمایند. چهارچوب مرجع، عوامل ژئوپولیتیکی و انواع منابع معدنی را توضیح می‌دهد. به این معنی که استفاده از این روش برای حوزه‌ی نفت و گاز بسیار متفاوت‌تر از طلا یا الماس است. در تجزیه و تحلیل باید تاثیر بازارهای بین‌المللی، منطقه‌ای و حتی وابستگی کشور به معدنکاری و همچنین اثرات چگونگی رفتار معدنکاران با یکدیگر را مدنظر قرار داد.

ارزیابی محیط‌زیست و امنیت نیاز به تعامل سیاسی و دولتی دارد و ممکن است ارتباط با کشورهای همسایه را به دنبال داشته باشد. ارزیابی بزرگ‌تر محیط‌زیست و امنیت، مانند ارزیابی جعبه ابزار برای یک معدن خاص، تمایل به نتایج زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی و این که چگونه این نتایج به مدیریت منابع طبیعی مربوط می‌شوند، دارند.

سازمان امنیت و همکاری در اروپا ابتکاری به خرج داده که طی آن شش سازمان بین‌المللی در انجام ارزیابی امنیت زیست‌محیطی برای سایت‌های خاص، یک کشور و یا یک منطقه همکاری می‌کنند.^۱ ماموریت سازمان امنیت و همکاری اروپا کاهش خطرات زیست‌محیطی و امنیتی ناشی از سوء مدیریت زیست‌محیطی یا آلودگی از طریق تقویت همکاری‌هاست.

◀ تکنیک‌ها و روش‌ها:

۱- با تمرین تهیه‌ی نقشه شروع کنید. تمرینی که دانش تخصصی منطقه یا کشور را تحکیم ببخشید. ارزیابی زیست‌محیطی و امنیتی از استفاده از نقشه‌های مشارکتی، علمی و ارتباطاتی بهره می‌برد اما در این نوع تجزیه و تحلیل، شرکت‌کنندگان، کارشناسان زیست‌محیطی و امنیتی و ذی‌نفعان دارای دانش و تجربه‌ی تخصصی در مقیاس ملی هستند. همزمان با شناسایی و تحلیل ذی‌نفعان، انتخاب کارشناسان برای رسیدن به موفقیت در این تمرین بسیار مهم است. هدف از این تمرین، توصیف شرایط حاکم و شناسایی نقاط خطرناک است. در زمینه‌ی محیط‌زیست و امنیت، ممکن است در نتیجه‌ی اقدام ضعیف، نقاط خطرناکی ایجاد شوند که موجب ایجاد شرایط بد خواهند شد که دامنه وسیعی از رواج فساد تا تظاهرات طولانی مدت علیه معدنکاری و سایت‌های رها شده‌ی معدنی تا فقدان دانش و اطلاعات به دنبال خواهد داشت. این تشریح وضعیت به عنوان مبنایی برای مقایسه‌ی سناریوهای جایگزین عمل می‌کند.

۲- دو سناریو براساس قضاوت حرفه‌ای از شرکت‌کنندگان در نظر بگیرید و نتایج مورد انتظار عدم هرگونه اقدام را با برداشتن گام‌های مثبت مقایسه و تصویرسازی کنید. هدف کلی برای شرکت‌کنندگان این است که درک درستی از وخامت اوضاع پیدا کنند. مقایسه‌ی سناریوها با یک تحلیل از شرایط فعلی و گرایش‌ها آغاز می‌شود و با پیش‌بینی این که چگونه وضعیت ممکن می‌تواند تحت تاثیر نقش آفرینان مختلف و امنیت قرار بگیرد، ادامه می‌یابد. این پیش‌بینی‌ها عمدتاً به توانایی شرکت‌کنندگان در تعیین دلایل نقاط خطرناک بستگی دارند که خود، نشان‌دهنده‌ی نقاط ضعف هستند. برای مثال یک توضیح برای مقاومت گسترده‌ی محلی در برابر معدنکاری می‌تواند کلید درک یک وضعیت خاص باشد. با درک روشنی از وضعیت، شرکت‌کنندگان برای تخمین و ارزیابی اقدامات و منابع لازم برای حل و فصل هرگونه مسایل زیست‌محیطی و امنیتی آماده خواهند شد.

۳- تدوین، فرموله کردن و تعریف گام‌های لازم برای واکنش به

۲- سازمان امنیت و همکاری در اروپا، مرکز محیط‌زیست ناحیه‌ای اروپای مرکزی و شرقی، برنامه‌ی توسعه‌ی سازمان ملل متحد، کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد برای اروپا، برنامه‌ی محیط‌زیست سازمان ملل متحد و سازمان پیمان آتلانتیک شمالی به عنوان شریک ارتباطی.

نقاط خطرناک. از جمله اقدامات معمول برای بهبود امنیت زیست محیطی، ظرفیت سازی و توسعه‌ی اعتماد میان افراد و گروه‌های مختلف است. مشارکت دولتی نیز شامل بهبود قوانین و سیاست‌های جدید می‌شود و در سطح معدن، استراتژی‌های کاهش خطر، عاملان مهم بهبود امنیت هستند. تحلیل‌های قبلی می‌توانند ابزاری برای شناسایی و انتخاب اقدامات مناسب، تخصیص مسئولیت‌ها به نقش‌آفرینان مربوطه و تعیین منابع لازم برای انجام وظایف باشند.

◀ برنامه‌ی مدیریتی

برنامه‌های مدیریت زیست محیطی در صنعت معدنکاری بسیار رایج هستند. با این حال برنامه‌های مدیریت اجتماعی به تازگی به عنوان یک فرآیند به ارزیابی اثرات وارد شده‌اند و به صورت فعالانه به مسایل اجتماعی پاسخ می‌دهند و دولت‌ها و سرمایه‌گذاران در پروژه‌هایشان بسیار به آن‌ها نیاز دارند. این برنامه‌ها معمولاً به عنوان نتیجه‌ای از بیان اثرات برای مصوبات پروژه توسعه می‌یابند و سپس به صورت دوره‌ای به روز رسانی می‌شوند.

برنامه‌های مدیریت اجتماعی (که با عنوان برنامه‌های مدیریت اثرات اجتماعی، برنامه‌های مدیریت زیست محیطی و اجتماعی، برنامه‌های اجتماعی و کارگری و برنامه‌های عملی زیست محیطی و اجتماعی نیز شناخته می‌شوند) ممکن است در همکاری با سازمان‌های نظارتی، سرمایه‌گذاران و همچنین جامعه، توسعه داده شوند. این برنامه‌ها مسئولیت‌های هر حزب یا گروه را در مدیریت اثرات، فرصت‌ها و خطرهای تشخیص می‌دهند. برنامه‌های مدیریتی همچنین فرصتی برای پیوند فعالیت‌ها با فرآیند برنامه‌ریزی منطقه‌ای و محلی فراهم می‌سازند و اگر با استناد به برنامه‌های مدیریتی سایر فعالان توسعه یابند، می‌توانند برای رسیدگی به اثرات تجمعی معرفی شده به کار گرفته شوند. آن‌ها امکانات هماهنگی فعالیت‌های پروژه با برنامه‌ریزی دولت برای خدمات و زیرساخت‌ها را نیز فراهم می‌کنند.

برنامه‌های مدیریت زیست محیطی و اجتماعی، یافته‌های ارزیابی اثرات را مشخص می‌کنند، اقدامات کاهش خطرات و توسعه‌ی جامعه را مشخص می‌نمایند، تخمینی از زمان‌بندی، فراوانی، مدت زمان و هزینه‌ی اقدامات مدیریتی انجام می‌دهند و فرآیند پایش و گزارش‌دهی را ایجاد می‌کنند. همچنین به صراحت فعالیت‌های مربوط به ظرفیت‌سازی که در آن هیچ اشاره‌ای به ظرفیت سازمانی یا اجتماعی برای انجام فعالیت‌های مربوطه نشده است را مشخص می‌نمایند. در نهایت، برنامه‌های مدیریتی فرآیندهایی که در نتیجه‌ی آن‌ها مسایل اجتماعی در سیستم‌ها و برنامه‌های مدیریت سایت کشف خواهند شد را معرفی خواهند کرد.

برنامه‌های مدیریت:

- اهداف طرح مدیریت را برپایه‌ی ارزیابی اثرات مستند می‌کنند
- اقدامات مناسب را برای اهداف مختلف تعریف می‌کنند
- کمیت و یا اهداف کیفی را برای اهداف مختلف تعیین می‌کنند

- عملیات‌های مختلف را در طول عملیات‌های معدنی برنامه‌ریزی و زمان‌بندی می‌کنند

- برنامه‌ها را برای افرادی که پاسخگوی مسایل مختلف هستند تغییر می‌دهند یا اصلاح و تعدیل می‌کنند

اقدامات ممکن است شامل موارد زیر باشد:

- سرمایه‌گذاری اجتماعی محلی

- برنامه‌ریزی برای بسته شدن معدن^۳

- کاهش اثرات منفی پیش‌بینی شده

- برنامه‌ی پایش اثرات زیست محیطی و امنیتی

- تعامل با ذی نفعان طی عملیات معدنی

توسعه‌ی شفاف اهداف در یک برنامه‌ی مدیریتی می‌تواند به چالش کشیده شود. خصوصاً زمانی که حجم قابل توجهی از اطلاعات جمع‌آوری شده باشد. یک برنامه‌ی مدیریتی نمی‌تواند تمام مسایل مربوط به جامعه را حل و فصل کند. بنابراین اولویت دادن به منافع و فرصت‌ها بسیار مهم است و باید با اعضای جامعه و سایر ذی‌نفعان کلیدی مشورت شود.

تشکیل یک گروه راهبری اجتماعی گامی مفید در نظارت بر اجرای طرح‌های مدیریتی است. این گروه معمولاً عبارتند از نمایندگان معدنکار، نمایندگان دولت، نمایندگان مقامات محلی، مردم بومی، سازمان‌ها و بزرگان محلی.

برنامه مدیریتی برای تعیین حوزه‌های اولویت‌دار باید عنوان زیر را در نظر بگیرد:

- فعالیت‌های درآمدزا

- آموزش و پرورش

- بهداشت و سلامتی

- زیرساخت

- توسعه‌ی جامعه و آرایه‌ی اطلاعات

طرح مدیریتی باید به طور منظم از نظر شیوه‌ی اجرا و به‌روزرسانی مورد بررسی قرار گیرد تا اطمینان حاصل شود که:

- معدنکار و جامعه آنچه را که توافق کرده‌اند براساس زمان‌بندی انجام می‌دهند.

- فعالیت‌ها در قالب بودجه انجام می‌شوند.

- دستاوردها گزارش می‌شوند و موانع و مسایل خیلی زود تشخیص داده شده، راه‌حل‌های آن‌ها نیز شناسایی می‌شوند.

برنامه‌های مدیریتی متداول عناصر متعددی دارند. این جعبه ابزار پنج مورد از مهم‌ترین‌های آن‌ها را پوشش می‌دهد: روش‌ها یا شیوه‌های شکایت، شفافیت، سرمایه‌گذاری اجتماعی، جبران اثرات و اسکان مجدد.

◀ روش‌های شکایت

وجود یک فرآیند اعتراضی معتبر و موثر در محل، راه پاسخگویی

۳- درخصوص بسته شدن معدن به تفصیل در مطلبی تحت عنوان «بسته شدن و اتمام معدن، برنامه‌ی پیشرو در توسعه‌ی پایدار صنعت معدنکاری با نگرش اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی» که در شماره‌های ۵۶ (چاپ اردیبهشت ماه ۱۳۹۴) و ۵۷ (چاپ خرداد ماه ۱۳۹۴) ماهنامه‌ی پیش رو منتشر شده است، صحبت کرده‌ام و مطالبی نیز به شرط حیات در شماره‌های آتی تقدیم حضور خواهم کرد.

برای یک معدنکار است تا به نگرانی‌های خاص جامعه رسیدگی کند و در بهترین شرایط منافع خود و جامعه را تامین نماید. هنگامی که معدنکاران یک فرآیند قابل احترام برای جامعه ایجاد کنند، شهرت خود را در میان ذی‌نفعان افزایش می‌دهند و این پیام را به ارمغان خواهند آورد که به شکایات آن‌ها به شایستگی پاسخ خواهند داد.

فرآیند شکایت باید فراوانی شکایات را پیش‌بینی کند و برای اعتبارسنجی و میزان جدی بودن شکایات و حفظ دامنه‌ای گسترده طراحی شود. این روند باید برای شاکیان روشن باشد و براساس ترجیحات فرهنگی ایجاد شده باشد و حتی‌المقدور معدنکاران باید به نظر اشخاص ثالث در زمان طراحی و همچنین اجرای این فرآیند احترام بگذارند. دسترسی باید آسان باشد و معدنکار باید آگاهی از فرآیند اعتراض را در میان ذی‌نفعان افزایش دهد.

◀ شفافیت و دسترسی به اطلاعات

امروز، معدنکاری در جهان در حال توسعه، سرمایه‌گذاری خارجی قابل توجه مستقیم را تجربه می‌کند. درآمدهای حاصل از بهره‌برداری از معادن در قالب مالیات‌ها، هزینه‌ها، حقوق دولتی و نقل و انتقالات محلی به سمت دولت‌ها می‌روند. در عین حال که این بودجه‌ها می‌توانند موتور توسعه اقتصادی و اجتماعی باشند، دولت‌های مرکزی و محلی و سایر موسسات که مدیریت منابع مالی را بر عهده دارند، اغلب از انواع و اقسام مصونیت‌ها برخوردارند و فارغ از مجازات، آن‌طور که می‌خواهند عمل می‌کنند. عدم وجود شفافیت و پاسخگویی، محیطی مناسب برای اختلاس و فساد مالی مهیا می‌کند. عدم دسترسی اطلاعات مربوط به معدنکار نیز به احساسات منفی در سطح محلی و یا ملی می‌افزاید.

فقدان اطلاعات درباره‌ی عملکرد زیست‌محیطی و اجتماعی معدنکاری، بستری غنی برای شایعات و سوخت مورد نیاز لوکوموتیو بی‌اعتمادی نسبت به مقامات دولتی و معدنکاران را فراهم می‌کند. در صورت بروز شرایط اضطراری صنعتی یا زیست‌محیطی، انتشار سریع اطلاعات قابل اعتماد از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است.

◀ تکنیک‌ها و روش‌ها:

۱- معدنکار باید به شفافیت و صراحت بدون ابهام متعهد باشد. سیاست‌های معدنکار درباره‌ی فساد با یک تعهد آغاز می‌شود که جریان تمام درآمد حاصله برای دولت را به طور واضح و شفاف مشخص می‌کند. عموم مردم باید به اطلاعات قابل اعتماد عملکرد زیست‌محیطی و اجتماعی (و در صورت لزوم به مجوزهای صادره) و وضعیت کسب‌وکار معدن دسترسی داشته باشند.

۲- همکاری با سایر معدنکاران و سازمان‌های جامعه‌ی مدنی. معدنکاران با همکاری با یکدیگر می‌توانند لابی‌های اثرگذاری ایجاد کنند که تضمین‌کننده‌ی این باشد که هیچ یک از معدنکاران در نقطه ضعف رقابتی قرار نگیرند. مشارکت یک معدنکار و ابتکار به خرج دادن جهت شفافیت با کمک فرمت‌های استاندارد گزارش‌دهی به شفافیت او خواهد

افزود و البته همزمان، گفت‌وگو با سازمان‌های جامعه‌ی مدنی از جمله کنوانسیون آرهوس و یا مراکز اطلاعات عمومی زیست‌محیطی می‌تواند به بهبود گزارش‌دهی زیست‌محیطی کمک کند.

۳- تعهد خود به شفافیت را پررنگ کنید. انتشار اصول کسب‌وکار مربوط به شفافیت و فساد، در وب سایت مربوطه و در گزارش‌های سالانه، حامل پیام به دولت و دیگران است.

۴- اطلاع‌رسانی به جامعه در مورد معدن، معدنکار و معدنکاری. معدنکاران می‌توانند شفافیت خود را با انتشار حقایق اساسی در مورد خود به شیوه‌های مختلف که باعث معرفی بیشتر معدنکار، بحث در مورد تولید و برجسته‌سازی برنامه‌های زیست‌محیطی و اجتماعی می‌شود، افزایش دهند. معدنکاران می‌توانند با ایجاد دفاتر اجتماعی و از طریق انتشار پوستر، انتشار مطلب در مطبوعات محلی، رایه‌ی فیلم و ایجاد پل‌های ارتباطی مستقیم، خود را بیشتر در دسترس افراد محلی قرار دهند و با آن‌ها ارتباط مستقیم برقرار کنند. این دفاتر همچنین می‌توانند برای ایجاد و حفظ روابط باز و سازنده با رسانه‌های محلی فعالیت و به همین روش با رسانه‌های ملی و بین‌المللی ارتباط برقرار کنند.

◀ سرمایه‌گذاری اجتماعی

سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی معدنکاران در یک جامعه شامل احداث و مرمت مدارس، بیمارستان‌ها، راه‌های ارتباطی و خطوط برق می‌شود. متأسفانه این سهم قابل توجه از توسعه‌ی جامعه زمانی که معدنکاران پشتیبانی‌های عملیاتی دیگری نیز انجام می‌دهند و حافظه‌ی جامعه از این نوع حمایت معدنکاران با گذشت زمان پاک می‌شود، دچار تزلزل می‌گردد. گاهی اوقات جوامع محلی، فاقد ابزار حفظ و نگهداری این تلاش‌ها هستند و ممکن است سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی در شرایطی که جامعه نتواند به خودی خود آن‌ها را حفظ کند، به تعهد تبدیل شود. به طور مشابه زمانی که معدنکاران به صندوق‌های توسعه‌ی اجتماعی فاقد نظارت مناسب کمک کنند، اغلب نتایج ناامیدکننده‌ای خواهند گرفت. موثرترین راه برای معدنکاران، کمک به سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی از طریق توافق توسعه‌ی بلندمدت جامعه است که به طور طولانی مدت از طریق یکپارچه‌سازی مراحل پیاده‌سازی، سرمایه‌گذاری اجتماعی اصلی طرح را به انجام می‌رساند.

◀ تکنیک‌ها و روش‌ها:

۱- تاسیس صندوق توسعه‌ی اجتماعی محلی که توسط مقامات محلی و نمایندگان جامعه با شفافیت نظارت شوند. مشاوره‌ی ذی‌نفعان و ارزیابی اثرات اجتماعی می‌تواند به توسعه‌ی یک استراتژی سرمایه‌گذاری اجتماعی و مشارکت مستمر مقامات محلی و نمایندگان جامعه منجر شده، تضمین‌کننده‌ی هدایت اثربخش صندوق‌های اجتماعی شوند.

۲- استفاده از اعتبارات خرد به جای کمک‌های مالی برای حمایت از توسعه‌ی اجتماعی و افزایش تدارکات محلی که در آن منطقه امکان‌پذیر است. جایی که معدنکاران در توسعه‌ی اجتماعی از طریق اعتبارات خرد

سرمایه‌گذاری کرده‌اند، از نتایج کسب‌وکار و مزایای توسعه‌ی اجتماعی قابل توجه بیشتر و طولانی مدت برخوردار شده‌اند.

۳- همکاری با اشخاص ثالث قابل اعتماد مانند سمن‌ها و سازمان‌های توسعه‌ی محلی و بین‌المللی برای پیاده‌سازی و نظارت بر پروژه‌های توسعه‌ی اجتماعی. مشارکت اشخاص ثالث در اجرا و نظارت بر پروژه‌های توسعه‌ی اجتماعی به سرمایه‌گذاری اعتبار می‌بخشد.

◀ جبران

جبران اثرات و خسارات برای دستیابی به اراضی یا سایر دارایی‌ها موضوع حساس دیگری در توسعه‌ی معدن است. ممکن است قوانین ملی در راستای جبران اثرات توسط دولت باشد اما در هر صورت سیاست غرامت عادلانه به حفظ روابط سازنده‌ی معدنکار با جامعه‌ی محلی کمک خواهد کرد. به معدنکاران توصیه می‌شود بر روی برنامه‌های بلندمدت تمرکز کنند. روابط اجتماعی جاری برای موفقیت بسیار مهم‌تر از هرگونه مزایای کوتاه‌مدت کم‌اهمیت‌تر هستند.

◀ تکنیک‌ها و روش‌ها:

۱- حفظ شفافیت و سازگاری. معدنکاران باید سیاست‌های خود را در زمینه‌ی مشاوره با ذی‌نفعان توسعه دهند و باید اجازه دهند ذی‌نفعان از هر نوع تحلیل برای تدوین و فرموله کردن پیشنهادات جبران اثرات استفاده کنند. برای اطمینان از سازگاری، ممکن است معدنکار بخواهد قرارداد رسمی در نظر بگیرد تا زمان توافق با طرف‌های درگیری مانع هرگونه پرداخت مالی شود.

۲- اقداماتی برای اطمینان از استفاده‌ی موثر از جبران خسارت در نظر بگیرید. معدنکاران می‌توانند با توجه به فرصت‌های سرمایه‌گذاری در موقعیت خوبی به دریافت‌کنندگان خسارت مشاوره دهند و ممکن است در ایجاد صندوق‌های امانت، آزاد کردن اعتبارات خرد و یا تسهیل در کسب‌وکارهای محلی مفید واقع شوند. همچنین ممکن است معدنکاران قادر به ترویج ثبات اقتصادی با ارایه‌ی طرح جبرانی «زمین در برابر زمین» باشند. پرداخت پول برای «خرید» وفاداری محلی نیز در پروژه‌های معدنی باید با دقت در پیش گرفته شود چراکه می‌تواند به نتایج نامطلوب منجر شود.

۳- پرداختی برای خدمات اکوسیستم در نظر بگیرید. مفهوم پرداخت برای خدمات اکوسیستم ترویج پیدا کرده و به طور فزاینده‌ای هم در سطح محلی (برای تنظیم فشار بر مراتع) و هم بین صنایع و جوامع (به طور مثال برای آبخیزداری و حفاظت از جنگل در اطراف مخازن برق آبی) استفاده می‌شود. این روش جدید مدیریت محیط‌زیست و مفاهیم ارزیابی خدمات اکوسیستم هنوز در مراحل اولیه‌ی توسعه هستند. ممکن است سیاست‌گذاران و جوامع قادر به استفاده از ارزیابی خدمات اکوسیستم برای متعادل کردن درآمد معدنکاری و بهره‌برداری از ذخایر معدنی در برابر بهره‌برداری از اکوسیستم نباشند. معدنکاران نیز می‌توانند برای جبران

اثرات در برنامه‌های تحت عنوان جبران انتشار گازهای گلخانه‌ای همکاری و مشارکت کنند.

ممکن است برخی از اعضای جوامع محلی سند مالکیتی از اراضی یا سایر منابع طبیعی که از آن‌ها استفاده می‌کنند، نداشته باشند. اما با این حال می‌توانند از دست دادن درآمد یا دارایی را به عنوان نتیجه‌ای از پروژه‌ی معدنی تجربه کنند. معدنکاران باید به کاربران غیررسمی اراضی در طرح‌های پرداخت غرامت توجه کنند.

۴- هزینه‌های فرصت‌ها را برای جامعه در نظر بگیرید. در قرقیزستان و سایر کشورها، گاهی اوقات بخشی از بسته‌ی نهایی جبران اثرات را به جبران فرصت‌های تولیدی از دست رفته اختصاص می‌دهند. این رویکرد، فرصت‌های از دست رفته‌ی مانند مرأتعی که امکان کاربری مرتع پس از معدنکاری را ندارند، به حساب می‌آورد. در چنین مواردی، جبران اثرات، هزینه‌ی فرصت از دست رفته‌ی کسب درآمد ناشی از تغییر کاربری مرتع را در نظر می‌گیرد.

◀ اسکان مجدد

معدنکاران باید از هزینه‌ها، خطرات و پیچیدگی‌های اسکان مجدد در هر زمان ممکن اجتناب کنند و از طریق مکان‌یابی دقیق، مطالعات مسیریابی و مدنظر قرار دادن گزینه‌های فنی و طراحی، جایگزین‌ها را کشف کنند. هر زمان که اسکان مجدد اجتناب‌ناپذیر بود، معدنکار باید اثرات خود را از طریق پروژه‌ی طراحی خلاقانه‌ای که برای پیشگیری از اثرات سوء بر دارایی‌های جامعه در نظر گرفته شده به حداقل برساند.

◀ تکنیک‌ها و روش‌ها:

۱- برنامه‌ای برای اسکان مجدد براساس مشاوره با افراد جابه‌جا شده آماده کنید. مشاوره‌ها باید کاربران غیررسمی اراضی که ممکن است سند قانونی نداشته باشند (که علی‌رغم این موضوع از دست دادن دارایی یا درآمد را به عنوان نتیجه‌ی پروژه‌ی معدنی تجربه کرده‌اند) را نیز در بر بگیرد و باید فرصت‌هایی از نظر برنامه‌ریزی و پیاده‌سازی اسکان مجدد برای تمام طرف‌های درگیر تحت تاثیر معدنکاری فراهم شود.

۲- زمان کافی برای خرید زمین و مشاوره اختصاص دهید. معدنکاران باید مطمئن شوند که هر نوع اسکان مطابق با استانداردهای بین‌المللی و خرید زمین و اسکان مجدد براساس موافقت‌های دولت مرکزی انجام می‌شود. ممکن است این فرآیند زمان‌بر باشد اما موفقیت این برنامه به پایبندی معدنکار به استانداردهای مقبول بستگی دارد. اطلاعات به دست آمده از ارزیابی اثرات اجتماعی می‌تواند برای توسعه‌ی طرح اسکان مجدد مفید واقع شوند.

◀ منبع:

RESPONSIBLE MINING: A toolkit for the prevention and mediation of conflicts in the development of the mining sector, 2012 University of Eastern Finland, Gaia Group Oy, Zoi Environment Network